

УДК 94 (477) : 338.45

**СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД***Ігор Дацків*

Тернопільський національний економічний університет
Україна, 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11
e-mail: idatskiv@ukr.net

Андрій Целюх

Тернопільський національний економічний університет
Україна, 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11
e-mail: andriytselyukh@gmail.com

У сучасному глобалізованому, технологізованому і разом із тим неструктурованому світі роль інформаційної діяльності об'єктивно зростає. На сучасному етапі суспільного розвитку підвищуються вимоги до системи інформаційного забезпечення як запоруки ефективного управління державною, громадсько-політичною та підприємницькою діяльністю.

У розвинених країнах сфера інформаційно-комунікаційних технологій виступає запорукою соціального, економічного та політичного благополуччя. Починаючи з 1990-х років розвиток інформаційного суспільства є пріоритетним напрямом державної політики у провідних країнах світу. Саме розвиток сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, зростання кількості інформації все більше визначають сутність нашої епохи. Новітні інформаційно-комунікаційні технології мають величезний перетворювальний вплив на всі сфери сучасного суспільства як у межах національних кордонів, так і в світі у цілому. Глобальність процесів, що відбуваються, неминуче підвищує інтерес до теоретичного осмислення особливостей інформаційного суспільства й емпіричного вивчення впливу інформаційно-комунікаційних технологій на трансформацію соціально-економічних, політичних і культурних структур.

Інформація вже давно є важливим чинником оптимізації розвитку суспільства, підвищення рівня його сталості, добробуту. Інформаційну природу, по суті, мають багатогранна система соціальної пам'яті та велична піраміда культури, які забезпечують непере-

рвність життя людства.

Уже сьогодні інформацію усвідомлюють як особливий, унікальний за своїм значенням ресурс подальшого розвитку людства. Інформація – безцінний товар сьогодення та майбутнього, який завжди буде актуальним у різних сферах людської діяльності. Вона має ту принципову перевагу, що, на відміну від усіх інших видів ресурсів розвитку, які неминуче скорочуються у процесі практичного використання у результаті інформаційно-аналітичної діяльності здатна навіть збільшуватися [1, с. 140].

Розвиток сучасного інформаційного забезпечення управлінської діяльності супроводжується низкою проблем, які неоднозначно оцінюються науковцями як в Україні, так і за її межами.

На актуальність проблеми інформаційного забезпечення управлінської діяльності вказують численні теоретичні дослідження й узагальнення як українських, так і зарубіжних учених, зокрема праці І. Арістової [2], О. Зернецької [3], Л. Губерського [4], С. Кулицького [5], Р. Калюжного [6], О. Ляшенко й І. Дацківа [7], О. Осауленка [8], Л. Хромченко [9] й ін. Однак сучасне інформаційне забезпечення управлінської діяльності неповною мірою досліджено та вимагає пошуку нових підходів до його вдосконалення.

Метою даної публікації є аналіз зарубіжного й українського досвіду щодо інформаційного забезпечення управлінської діяльності в Україні. Відповідно до поставленої мети основними завданнями дослідження є: оцінити основні інформаційні потреби

управлінських служб у розрізі становлення інформаційного суспільства в Україні; з'ясувати ефективність застосування інформаційних технологій в управлінській діяльності.

Однією з проблем під час дослідження інформаційного забезпечення є виокремлення складових, що визначають якість інформаційного забезпечення. Деякі дослідники означають інформаційне забезпечення як інтегровану систему знань про об'єкт, що передбачає усі види та форми використання знань і поєднану сукупність методів і засобів єдиної системи організації та зберігання, нагромадження й актуалізації, доступу та здобуття, оброблення та використання інформації [10, с. 97].

Дослідники О. Кузьмін і Н. Георгіаді об'єктивуючи означення інформаційного забезпечення виокремлюють три основні підходи:

1. Інформаційне забезпечення – процес задоволення потреб конкретних користувачів інформації.

2. Інформаційне забезпечення – комплекс заходів зі створення та функціонування інформаційної системи.

3. Інформаційне забезпечення – комплекс засобів і методів оформлення документації, організації збереження даних, кодування та пошуку інформації про стан і поведінку систем і підсистем управління.

Ці дослідники розглядають інформаційне забезпечення як систему якісних і кількісних показників, що характеризують рівень задоволення суб'єктів управлінської діяльності управлінською інформацією та інформаційними технологіями з метою реалізації інформаційною системою встановлених цілей і завдань [11, с. 62-64].

Інформація, за визначенням поданим у Законі України «Про інформацію», є документом або публічно оголошеними відомостями про події та явища, котрі відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому середовищі [12]. Однак у різних наукових працях таке визначення значно розширюється та конкретизується.

В умовах сьогодення будь-яка країна світу покликана знаходити та використовувати ефективні ресурси та засоби, які у найближчому майбутньому дадуть змогу покращити

внутрішні показники її розвитку та посилити геополітичне становище. Інформація у сучасному суспільстві з ринковою економікою розглядається вченими та практиками як стратегічний ресурс, що забезпечує прискорення виробничих процесів, сприяє економії всіх існуючих видів ресурсів і дає можливість підвищувати продуктивність праці, створювати реальну можливість для прискорення науково-технічного прогресу. Тому розбудова інформаційного суспільства є одним із найважливіших пріоритетів державної політики України [13, с. 3].

Процес реалізації нововведень в управлінні завжди буде пов'язаний з використанням комп'ютерної техніки й інформаційно-комунікаційних технологій. У цьому виявляється одна з найважливіших властивостей інформатизації – її універсальність і всепроникна здатність як інструментарію, що забезпечує процеси у справі вдосконалення управління та підтримки систем управління на високому рівні ефективності.

З метою глибокого вивчення перспектив розвитку інформаційного забезпечення діяльності установ в умовах побудови інформаційного суспільства треба виокремити його основні індикатори та критерії. До основних систем індикаторів розвитку інформаційного суспільства відносимо:

– система індикаторів технологічної оснащеності: її основне призначення полягає у тому, щоб вимірювати й оцінювати стан розвитку інформаційних і комунікаційних технологій у різноманітних країнах. При цьому, з одного боку, розглядаються засоби, що безпосередньо забезпечують всі необхідні операції з обробки, передачі чи використання інформації, а з іншого – стан ресурсів, які уможливають ці дії, у першу чергу – людські ресурси;

– друга система індикаторів носить назву «індикатор прозорості комунікацій». Вона призначена для оцінки ступеня використання інформаційних і комунікаційних технологій у процесах взаємодії усіх категорій населення, бізнесу, підприємств і влади між собою і в межах кожної з окремих категорій. Ця систему індикаторів можна використати і для оцінки ступеня просування до електронного уряду, тому інколи цей показник називають «індикатором прозорості управління».

Цей індикатор значною мірою залежить від попереднього індикатора, що відображає ступінь технологічної оснащеності суспільства засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

– третя система індикаторів, що називається індикатором стану інформаційного суспільства або індексом інформаційного суспільства (Index – ISI), була розроблена видавництвом World Times і компанією IDC. Система досліджує стан інформаційно-комунікаційних технологій і відображає темпи зростання діяльності у сфері створення, поширення та використання інформаційних технологій загалом. Індекс інформаційного суспільства є характеристикою, що дозволяє оцінити ступінь інтеграції будь-якої країни світу у глобальну інформаційну спільноту. Як впливає з аналізу структури цієї системи індикаторів, вона видається найбільш узагальненою та багатофакторною і відповідно до своєї назви оцінює прогрес країн на шляху до інформаційного суспільства. Основним призначенням Індексу інформаційного суспільства є допомога країнам в оцінюванні їх становища у сфері розвитку інформаційно-комунікаційних технологій відносно інших держав і сприяння просуванню компаній до перспективних ринків. У структурі Індексу інформаційного суспільства у загальній складності враховуються двадцять три змінні, які, у свою чергу, поділені на чотири групи: комп'ютерна інфраструктура, інформаційна інфраструктура, інтернет-інфраструктура, соціальна інфраструктура [14, с. 108-112].

Інформаційне суспільство, в якому ми живемо, потребує від організацій, установ і підприємств упровадження новітніх інформаційних технологій, які можна вважати основним чинником ефективного здійснення управлінських функцій. Опрацювання стрімко зростаючих обсягів інформації, основу яких становлять документні потоки та масиви, можливе сьогодні лише за умови автоматизованої роботи з документами в організації. Впровадження електронного діловодства та документообігу є сьогодні одним із ключових чинників успішної діяльності організації.

Відтак створення електронних документів та автоматизована робота як з самими

електронними документами, так і з електронними формами документів сьогодні можна вважати одним із кульмінаційних етапів автоматизації організації. Актуальним є виокремлення особливостей розвитку електронного діловодства на різних етапах його впровадження в організаціях, установах та на підприємствах України.

Автоматизацію управлінської діяльності варто також розглядати у двох аспектах: автоматизація процесів документування управлінської інформації; автоматизація роботи зі службовими документами (автоматизація документообігу) [15].

Слід звернути увагу, що інформаційна діяльність у суспільстві здійснюється суб'єктами, які мають певні інтереси та прагнуть їх реалізувати, ставлячи перед собою відповідні цілі. Їхня взаємодія з іншими суб'єктами обумовлює механізми та форми організації інформаційної діяльності у суспільстві. Закон України «Про інформацію» визначає, що суб'єктами інформаційних відносин є громадяни України, юридичні особи та держава. Суб'єктами інформаційних відносин згідно з Законом можуть бути також інші держави, їхні громадяни та юридичні особи, міжнародні організації й особи без громадянства [5, с. 56].

Поряд з метою аналізу механізмів і форм організації інформаційної діяльності можна розглядати учасників інформаційних відносин відповідно до їхньої участі у процесі життєдіяльності суспільства, використовуючи, як аналог, поділ. Критерієм поділу тут виступатиме однотипність функцій учасників інформаційних відносин. За таких обставин означені суб'єкти поділятимуться на такі категорії: населення (або домогосподарства) куди входять громадяни України й інших держав, а також особи без громадянства; комерційні організації, що є юридичними особами України та інших держав, включаючи приватних підприємців; некомерційні організації – юридичні особи України й інших держав; органи державної (центральної) влади та відповідного галузевого управління; органами місцевої влади, самоврядування та відповідного галузевого управління [5, с. 56].

Організація інформаційної діяльності представляє собою спосіб функціонування

структурних елементів будь-якої інформаційної системи (підприємства, політичної партії, держави тощо). Відповідно організація інформаційної діяльності будь-якого суб'єкта управління – це спосіб функціонування структурних елементів інформаційної системи даного суб'єкта. Зауважмо, що організована інформаційна діяльність часто має ієрархічний характер. Також можемо виділити такі рівні організації інформаційної діяльності у сфері управління: міжнародний (наднаціональний, глобальний); загальнодержавний або національний; регіональний (у межах певної держави); підприємство або некомерційна організація, як правило, юридична особа (у межах певної держави); у межах структурних ланок підприємств і комерційних організацій; індивідуальний [5, с. 148-149].

На сучасному етапі, і передусім у великих організаціях, інформаційна діяльність стає відносно самостійним видом діяльності. Водночас, щоб бути ефективною, інформаційна діяльність повинна здійснюватися відповідно до загальних положень і механізмів управління. З іншого боку, інформаційна діяльність, як окремий вид послуг, має свої особливості без врахування яких нею неможливо ефективно управляти.

Аналіз світового досвіду та тенденцій розвитку інформаційної сфери, особливо у розвинених країнах, доцільний з таких причин. По-перше, механізми функціонування інформаційної сфери на глобальному рівні безпосередньо й опосередковано впливають на аналогічну ланку життєдіяльності українського суспільства. По-друге, стан і тенденції розвитку інформаційної діяльності у сфері управління у розвинених країнах можуть слугувати певним орієнтиром для визначення перспективних шляхів розвитку організації аналогічної діяльності в Україні.

Відтак, варто назвати особливості розвитку інформаційної сфери розвинених країн: революційні зміни у технологічному базисі, які привели до формування принципово нових умов інформаційної діяльності у суспільстві: глобалізація економіки й інформаційної сфери суспільства; поглиблення поділу праці в інформаційній сфері, процесів спеціалізації, кооперації та концентрації на інформаційному ринку [16].

Зауважимо, міжнародне співтовариство вступило в епоху формування нового світового порядку, що характеризується боротьбою ключових світових гравців за розширення сфер політичного впливу та розподіл ринків енергоресурсів. Транснаціональні системи зв'язків і відносин, що розвиваються у різних сферах життя, створюють нові спільності й інститути. Взаємодія, взаємопроникнення, взаємозалежність національних інститутів починають набувати інтенсивного й органічного характеру. Рівень планетарної цивілізації визначається стрімким зростанням ролі інформації у суспільних відносинах, а сама інформація починає займати провідне місце та відіграє у житті людей величезну роль. Саме на основі володіння інформацією про всілякі процеси та явища можна ефективно й оптимально будувати державне управління. Інформація є стратегічним національним ресурсом, який відіграє дедалі більшу роль у системі державного управління. У суспільстві спостерігається перерозподіл реальної влади – від традиційних структур до центрів управління інформаційними потоками. За науковими висновками, рівень інформаційного забезпечення державних органів влади значною мірою впливає на розвиток економіки та політичне становище у країні [17, с. 76].

У сучасному світі інформація є стратегічним національним ресурсом, який відіграє дедалі більшу роль. В органах влади виникає необхідність постійно збирати різноманітну інформацію про життєдіяльність регіонів, щоб оцінювати потреби та задовольняти їх і в даний момент, і в майбутньому. При цьому варто охоплювати як фактичні проблеми і потреби, так і потенційні. Збір інформації – складний процес, що спирається як на традиційні, так і на нетрадиційні методи. Практично в усіх державних структурах забезпечується інформаційна підтримка поточної роботи з використанням персональних комп'ютерів із набором типових програмних продуктів. Більшість органів застосовують локальні обчислювальні мережі. Володіння достовірною й актуальною інформацією поряд з умінням ефективно використовувати адекватні методи її збирання, аналізу та надання є основою успішної діяльності державних органів будь-якого рівня [17, с. 77].

Аналіз зарубіжної практики регулювання відносин в інформаційній діяльності суспільства дає змогу виділити наступні напрями її формування: заохочення конкуренції, боротьба з монополізмом (передусім державний контроль за концентрацією засобів масової інформації; дотримання свободи слова); забезпечення права та технічних можливостей для доступу до інформації інформаційних ресурсів всього населення; захист інтересів національних меншин; захист національної культурної спадщини, мови; забезпечення інформаційної безпеки; охорона інтелектуальної власності, боротьба із піратством; впровадження електронного уряду; правове регулювання мережі Інтернет [18, с. 49-50].

Таким чином, враховуючи досвід зарубіжних країн, формування інформаційної інфраструктури України повинно базуватися на засадах: пріоритетності національно-технічного й інноваційного розвитку держави; формування необхідних для цього законодавчих і сприятливих економічних умов; загальнодоступних інформаційних ресурсах і забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційно-комунікативних технологій. Україна – держава, яка має науковий потенціал у сфері інформатики, володіє високою культурною спадщиною та сучасною самобутньою багатонаціональною культурою, відкриває великі можливості наповнювати українським змістом інформаційні продукти та послуги.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Руденко С.С. Інформаційна діяльність у вимірі соціально-правової, інтелектуальної та технологічної культури українського суспільства / С.С. Руденко // *Культура України*. – 2013. – Вип. 41. – С. 140-150.
2. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / І. Арістова. – Харків: УВС, 2000. – 368 с.
3. Зернецька О.В. Глобальний розвиток системи масової комунікації і міжнародні відносини / О. Зернецька. – К.: Освіта, 1999. – 352 с.
4. Губерський Л.В. Інформаційна політика України: європейський контекст: [монографія] / Л.В. Губерський, Є.А. Макаренко, Є.С. Камінський та ін. – К.: Либідь, 2007. – 358 с.

5. Кулицький С.П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління: [Навч. посіб.] / С.П. Кулицький. – К.: МАУП, 2002. – 224 с.

6. Калужний Р.А. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в умовах інформатизації: організаційно-правові питання теорії і практики / Р.А. Калужний, В.О. Шамрай, М.Я. Швец, В.Д. Гавловський, М.В. Гуцалок, В.О. Шамрай. – К.: Академія держ. податкової служби України, 2002. – 296 с.

7. Ляшенко О. Концептуальні засади формування інформаційної політики країни: світовий досвід / Оксана Ляшенко, Ігор Дацків // *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць*. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л.М. Алексієв. – Вип. 15. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – С. 211-224.

8. Осауленко О.Г. Інформаційне забезпечення державного управління сталим розвитком / О. Осауленко. – К.: Вид-во УАДУ 2001. – 72 с.

9. Хромченко Л.Г. Організація інформаційної діяльності. Теоретичні основи / Міжнародний слов'янський ун-т / Л.Г. Хромченко, О.С. Раковська-Башмакова, А.С. Шраєр; за заг. ред. Х.В. Чаковського. – Харків: МСУ-Харків, 2008. – 351 с.

10. Кізло М.В. Інформаційне забезпечення процесу контролювання діяльності промислових підприємств / М.В. Кізло // *Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Menagment/2011_-714/16.pdf

11. Кузьмін О.Є. Формування і використання інформаційної системи управління економічним розвитком підприємства: [Монографія] / О.Є. Кузьмін, Н.Г. Георгіаді. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006. – 368 с.

12. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/uk/ua/ua055uk.pdf>

13. Твердохліб О.С. Формування та розвиток інформаційних державно-управлінських ресурсів України: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / О.С. Твердохліб; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2012. – 20 с.

14. Барматова С. Место и роль политической коммуникации в трансформации украинского общества / С. Барматова // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. – 2004. – № 2. – С. 107-119.

15. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять: ДСТУ 2732-2004. – Чинний від 2005-07-01. – К.: Держспоживстандарт України, 2005. – IV, 32 с. – (Національний стандарт України).

16. Світовий досвід організації інформаційної діяльності у сфері управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://labook.com.ua/book_osnovi-organizaci-informacijno-diyalnosti-u-sferi-upravlinnya_690/12_rozdil-9

17. Григор'єв І.В. Деякі аспекти інформаційного забезпечення державного управління в сучасних умовах / В.І. Григор'єв // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. – № 2. – С. 76-78.

18. Кінаш І.П. Зарубіжний досвід формування інформаційної інфраструктури / І.П. Кінаш // *Сталий розвиток економіки: всеукраїнський наук.-вироб. журн. (Хмельницький)*. – 2013. – № 2 [19]. – С. 48-50.

Дацків Ігор, Целюх Андрій *Становлення та розвиток інформаційного забезпечення управлінської діяльності в Україні: міжнародний досвід*

У статті охарактеризовано становлення та розвиток інформаційного забезпечення управлінської діяльності України, залучаючи світовий досвід. Проаналізовано моделі інформаційного забезпечення управлінської діяльності. Встановлено, що в Україні, як й у світі загалом, формується принципово новий тип символічного існування людини, культури, соціуму. Створюється нова система комунікацій, яка виявляє активний вплив, діючи

на людину, трансформуючи весь уклад її повсякденного життя.

Ключові слова: інформаційна діяльність, інформація, суспільство, інформаційне забезпечення, Україна

Дацків Ігорь, Целюх Андрей *Становление и развитие информационного обеспечения управленческой деятельности в Украине: международный опыт*

В статье охарактеризованы становление и развитие информационного обеспечения управленческой деятельности Украины, привлекая мировой опыт. Проанализированы модели информационного обеспечения управленческой деятельности. Установлено, что в Украине, как и в мире в целом, формируется принципиально новый тип символического существования человека, культуры, социума. Создается новая система коммуникаций, которая проявляет активное воздействие, действуя на человека, трансформируя весь уклад ее повседневной жизни.

Ключевые слова: информационная деятельность, информация, общество, информационное обеспечение, Украина

Datskiv Igor, Tseliukh Andrii *Formation and development of information management support activity in Ukraine: international experience*

The article described the formation and development of information management software of Ukraine, attracting international experience. The analysis model of information support of management. Found that in Ukraine, as in the whole world, forming a completely new type of symbolic existence of man, culture and society. A new communication system that detects active influence by acting on the person, transforming its entire way of daily life.

Keywords: information activities, information, society, information provision, Ukraine

Рецензенти:

Тодоров І.Я., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 01.03.2016 р.